

Biblioteka
JANUS

TIM *press*

© TIM press, 2018.

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova i autorova pismenog dopuštenja.

Josip Meštrović

Što će ljubavi vrijeme

Zagreb, 2018.

Uvodna riječ

Knjiga *Što će ljubavi vrijeme* nastojanje je, po svojim dosezima jedva usporedivo s ičim što u nas biva objavljeno na tu temu, da se progovara o onome o čemu se doduše može govoriti, ali koje se ne može izreći jer ga ni jedna riječ ne doseže, jer je nerječljivo, jer je neizrecivo. Sva četiri poglavlja knjige, naslovljena s „Varijacije na odagnanu temu“, „Zar samo tapkanje“, „Svakidašnja batrganja“ i „Što će ljubavi vrijeme“, svojevrsni su dnevnik u kojemu se iz vraćanja na sjećanje na stanje koje se jednom dogodilo pokušava dozvati, pokušava ponovno neposredno oživjeti to stanje, ne bi li se tako rastvarale i rastvorile gorčine, slasti i napasti koje svaki dan zahvaćaju i obuzimaju pojedinca, koje nikako da se nadržu i tako izgube svoju važnost, svoju neumitnost, svoju to jest neupitnost.

Knjiga je zapravo nehotično nagovaranje potencijalnog čitatelja da se pokuša upuštati u pustolovinu lova na ono što je neulovljivo, a bez čega se, da bi se istinitije, istinito bilo, ne može. Bez tih pokušaja pak ostaje se onaj koji je u većoj ili manjoj mjeri dalek sebi i svemu što oko njega jest. Ona je dnevnik o ljubavi, dnevnik o slobodi, koje su moguće, a koje ostaju nedosegnute. Ona je dnevnik o ljubavi, dnevnik o slobodi, koje se ostvaruju tek onda kad se dospije u ono stanje iz kojeg se povuče, u kojem utihne, tako izričita, bez obzira na to kakva je, a tako otrcana, ja svijest, svijest određena vremenom, svijest koja je obilježena, koja je opečaćena, ili vjerom ili razumom. Stoga sva četiri poglavlja, moglo bi se reći podnaslova, pričaju istu priču, kako da se dođe, ili je to možda milost, tako bi neki, do slobode od svake priče, do ljubavi koja je sama sloboda.

I.

VARIJACIJE NA ODAGNANU TEMU

Čitaj kako ne piše. Ako možeš.

Zavidan si, dakle nisi pri sebi. Nego pri onome kome si zavidan, to jest, pri sebi zavidnome. Zavidan si, dakle nisi priseban. A kad priseban nisi, ti nisi ti. Kad pak ti nisi ti, nisi li odmah skučen i dotučen, bez obzira na to koliko si možda učen. Čim si vlasnik svejedno čega, ti si, ti možeš biti, ugrožen. Čim možeš biti ugrožen, jesi li ti ti? Boga nitko ne može ugroziti, kako bi ga itko mogao ugroziti kad on nije vlasnik ničega, pa ni sebe samoga. Još bi mu samo to trebalo. Nije li stoga njegova jestnost neprispodobiva i nije li stoga posve neupitna. A s tobom što je, možeš li ti prestati biti vlasnik ičega, pa i sebe samoga? Ako je pak Bog onaj koji nije vlasnik ničega, što će njemu to, onda je on onaj na koga ne možeš biti ljubomoran, niti mu možeš na ičemu zavidjeti. Budući da u raji nema nikakvih vlasničkih ni suvlasničkih interesa, to jest, odnosa, budući da u raji nema nikakve vlasti, u njemu nema nikakve ni hijerarhije ni anarhije. Nikakvog dakle ni vrhovnog svećenika ni ovakvog ili onakvog nereda, naime, kaosa. Dok si god dakle vlasnik ičega, pa i sebe samoga, svejedno koje svoje slike i prilike, svejedno kojeg svoga lika i djela, naime, nedjela, svoga stanja uslišana ili razrovana, nema ti raja. Neprestano, to jest, htio ne htio, ne možeš bez svoga kraja. Pa kako bi ti bilo raja.

A osnovni i najvažniji prehrambeni artikli stoke sitnog i krupnog zuba, koji je? Pa mješavina ovakva ili onakva ovakvih ili

onakvih egotičara. A koji egotičar nije političar. Svakako, nije li očito, stoka kako bi bez toga živjela, kako bi preživljavala. U podnebljima svejedno kojima, u vremenima svejedno kojim.

Tvoji jadni pokušaji da se istrgneš sad iz ove, sad iz one zamke svojih vjerovanja u idole, a njih nije li na pretek, to su tvoji tragovi. A što će ti oni? Bi li mogao bez ikakvih svojih tragova? Kako bi bilo? Nije li to ono što se nikako opisati ne može.

Dok ljubav misli na sutra ne biva ljubav. Što će ljubavi jučer i sutra? Što će ljubavi vrijeme? Tebi treba vrijeme. Tko ti je kriv što nisi ljubav.

Čim ti je ovisnost profesija, a koja ovisnost nije profesija, ti se sudbini podređuješ, ti se sudbinski određuješ. Samo ako ni na koji način nisi ovisnik, pa ni ovisnik o sutra, a koja ovisnost nije to, sudbina ti ne može ništa. Samo ako ni na koji način nisi ovisnik, ni jednog se privida ne držiš. A privida se držiš, svejedno kojega, uvijek i uvijek dok si privid.

Tajna spojenosti, tajna neodvojenosti, gdje se nalazi? Ni na jednoj ni na drugoj stazi. Na svakome koraku kad ti nisi u mraku. A kad je to, je li to ikad? Onda, onda kad nema nikakvoga kad. Možeš li vježbati ne bi li došlo to, ne bi li se obdaniilo to kad nema nikakvoga kad? Kako ne, samo hoće li ono ikada doći, hoće li se ono obdaniti, obznaniti, ne možeš znati. Kao što ne možeš nikako znati što je ono dok se ono ne obdani, dok se ono ne obznani. Dok tvoje znanje nije ono, ne možeš ga znati, dok se svaka razlika između dana i noći ne poništi, dok te ijedna gospođa misao imalo tišti kao ona koja je tvoja druga strana. A koja nije, kad ona je, tvoja druga strana? Kad nema strana, nema ni nacionalista ni komunista, a onda ni ikakvih totalitarista. Niti ikakvih racionalista ili iracionalista. A koji totalitarizam, naime, nije lokalizam. Zadeš u bilo koji

lokal, sve sami lokalisti, ove ili one fele. Da nema lokalista bi li bilo lokala? A opet, nema lokala u kojemu ne možeš vježbati nelokalno. Nema lokala, nema antruma, *noscitur e labis quantum sit virginis antrum*, u kojemu se ne može odvijati jedan od stupnjeva onoga koje je neprokazivo, a koje se tko zna na koje sve načine ne pokazuje.

Kako si? Njegujem jednog starca. I u tome sam svakim danom sve neuspješniji. Tko ti je kriv što si još starac. Što si, naime, još mladac. Kad si sam sa svojim dahom, nisi sam i nema ti pomoći. Ali kad si samo sami svoj dah, kad dakle više tebe nema, pa prema tome ni kao starca ni kao mladca, nikakva ti pomoć ne treba, niti ti treba ičija njega. Jer više nisi sam. Čim si ličan, ti si običan, premda se možeš kititi svim mogućim uresima, znanjima i odlikovanjima za hrabrost i jalovost. Čim si osoban, nisi nadosoban. Čim si nadosoban, ne trebaju ti više nikakvi uresi, udesi, nikakvi nakiti, niti ikakve kite. Sasvim uzgred, a koja se to kita, tvoja ili njena, prije ili poslije ne usmrđi. A tako je mirisala. Ostavi se čula, ostavi se banalnosti, ostavi se trivijalnosti. Idite i množite se, tko kome reče? I ne izusti ono drugo: i u prokletstvu gložite se. Nije bio ni poetičan ni eteričan. Bio je snagator, sebe lijevog ili sebe desnog propagator. Pa kao takav nije mogao sebe ili se ne množiti. A dok čula s tobom vladaju, za put prema onome što je duša, kako možeš biti sposoban? A dok ne dođeš do onoga što je duša, tebe se treba čuvati, tebi se treba od toliko toga čuvati, tebi se treba čuvati, ponajviše, od sebe samoga. Uostalom, nije li svaka odrednica sporednica, to jest, prigodnica.

Kakvo disanje, takve misli. Koje je to disanje koje te čini slobodnim od svake misli? Nije li to ono disanje kad ti ne dišeš, kad si ti kao ti umrtvljen, to jest, kad više čulan nisi? Nije li to anđeosko disanje? Ali dišu li anđeli, budući da oni nisu čulni? Ako ne dišu, više ništa niti sišu, niti pišu, ne ostavljaju, odnosno,

nikakve tragove. Niti im više treba ikakav opijat kao majčino mlijeko. A toliko je opijata tih. Ah, teško se osloboditi od sise, od svake sise. A što nije sisa, a što nije opijat. U liniji bajnoj.

Gdje ja svijetli ne može ne biti mraka. A kad je to kad ja ne svijetli? Onda kad ga nema. A nema ga kada? Onda kad ono ne diše. Prestaneš disati i nestane svaki mrak, kao da ga nikada ni bilo nije. Nema toga u čemu se svjetlo, dakle, ne krije. A ti si onaj koji do toga zrije, ili ne zrije. Koji do toga, naime, ne može zreti, ili ne mora zreti. Mora, mora, ali još ne zna da mora. A kad sazrije, a ako sazrije? Nema toga što ne svijetli.

Obratiš se svojoj smrti i ako te ona prihvati, više te nije briga za sebe. Ali što bi se njoj obraćao ako se više ničemu ne obraćaš. Jer kad se više ničemu ne obraćaš, niti više igdje svraćaš, slobodan si od svake brige za sebe. Nema sebe ili se, nema brige, nema brige ni za što. Brižni moj. A onda više nisi ni ptica na grani. Premda možeš biti ona, premda možeš biti i ona. Nego što si? Ono što se ni s kim i ni sa čim ne kosi.

Uspravan budi i u horizontali. Ako jesi, više te nitko i ništa ne snubi. Ali da bi to bio koliko ti je stoljeća vježbati? Što to? Pa svijet izokrenuti. U toj vježbi, u tome vježbanju, stoljeća blijede, dok posve ne izblijede, dok posve ne iščeznu. I to tako kao da ih nikada ni bilo nije.

Jesi li ti Bruno fašist ili antifašist? Ja nisam ni jedno ni drugo, ja sam ovdje u prolazu. Ali to što nisi ni jedno ni drugo, što si ovdje u prolazu, ne oslobađa te od tebe, ni od prolaza, što je više nego očito. A neoslobođen od sebe ti si onaj koji ne može bez svoje sudbine. Sebe ili se je sudbina, najbolje da nije. Sudbina je genom. Dok ne možeš bez nje, dok te ona, naime, ima, ti nisi ti. I takvog te se snima. Tko to? Dok ti nisi ti, ti si od ovoga ili onoga napet, ti si ovim ili onim razapet, ti si onaj

koji je rasredotočen, uvijek nekim umišljajem optočen. Kako se prestaje biti podložan svojoj sudbini, neki je s užitkom jahaju, podložan svome ja koje ne pripada ni ovome ni onome, ali koje pripada sebi, sram ga bilo, koje je rob sebe? Kojim mantranjem? Uostalom, što nije mantranje, što nije ponavljanje? Dalekosežno? Kojim to posvemašnjim pripadanjem? Pripadanjem kojim ti, u kojem ti, kao ti, izgaraš i izgoriš. Ako je na početku riječ, svejedno koja riječ, svejedno koja mantra, doći ti je do svršetka, doći ti je do onoga kad više nema nijedne riječi, ni one koja je mama ni one koja je tata. Ako je na početku učitelj, doći ti je do onoga kad više nema ni jednog učitelja, pa ni tebe koji uči sebe.

Izbavio se, više nije bio ničim uvjetovan. Znači da je postao onaj koji nije rođen. Blago se njemu. Kako je to postigao, kako se izbavio? Osobnim naporima. Odakle mu nadahnuće za to? Svakako, sve gaće bile su mu krvave. Ostao je, postao je, gol. Odbacio je sa sebe i zadnju krpicu svoje uvjetovanosti, svoje sudbine, svog genetskog koda, ili, ako hoćeš, svoje podsvijesti, pa dakle i sebe koji je nosio te krpice, koji je bio te krpice, pa prema tome i svakog sebe. Jer, uostalom, koja krpica nije ono koje pokriva ono što ne postoji, koja, ako je ukloniš, ne otkriva ono što ne postoji.

Dok žališ sebe, usamljen si. Dok si sebičan, ne možeš ne biti usamljen. Može li se ikad prestati žaliti sebe, može li se ikad prestati biti usamljen? Kako se izlazi iz stranke usamljenika? I koja to stranka nije stranka usamljenika? Sve sami usamljenici, sve sami zarobljenici sobom.

Dok si dakle u ikojem smislu sebičan, ne možeš ne biti onaj koji nije usamljen. Dok si u ikojem smislu sebičan, ne možeš se naći ondje gdje nema smrti. Usamljen, dakle sebičan, sebičan, dakle smrtnan. Sebe ne može bez smrti. Smrt ne može

bez tebe. Sram je bilo. Ah, ona je ona koja nema ni stida ni srama. Gdje nema tebe nema smrti. Sebe je smrt. Zato se sebe toliko i muči, zato sebe toliko i kuluči, zato se sebe toliko i koprcu, zato se sebe toliko i trza. Zato sebe tu i tamo i ponešto štrca. Gdje nema sebe ili se, evo ti spokoja. Bio si izdan od one koju si volio. Smrskao si jednu lubanju. Ostao si bez sebe. Kad se nađeš izvan vremena, kad se nađeš ondje gdje smrti nema, koja se to ljubav javi, koja se to ljubav dogodi? Ona, ona, kojom sve zbori. A do nje što ti je sve protabanati, kojeg sve ne smrtnika, čega sve ne obrtnika, dok ona ne dozori. Ah, ne ona, nego dok ti do nje ne dozoriš. A kad je to? Kad ti si ona, a ona kad je ti.

Izgon iz raja progon je u vrijeme. Izgon iz raja progon je u sebe ili se. Sebe ili se je vrijeme. Vrijeme se zaustavi, sebe se odjavi. Sebe ili se kojih sve nije lica, kojih sve nije obličja. Nije li jedno od njih i spolnost. Gdje nema sebe ili se, nema ni spolnosti. Ugrožen si, ugroženo je tvoje sebe ili se, posežeš za spolom, ovakvim ili onakvim, njegovim, njenim, svojim. Na isto ti dođe, pa prođe. Pa opet dođe. Spol je afirmacija sebstva. Idite i množite se! Neka bude što više tvojih ja, neka bude što više smrti, tvoje smrti, tvojih smrti. Sebstvo ili ja ne može bez spolnosti. Ovakve ili onakve ornosti. Ne možeš ostati bez ja ako ne ostaneš bez spolnosti. Hoćeš onome koga nema? Ne možeš ako ne ostaneš bez spolnosti. Dođeš Bogu bez ja, i on te primi. Inače te svaki put odbije. Svi oblici sebičnosti, a jedno od njih je i spolnost, prepreka su na putu prema onome koga nema. On se otkriva kad tebe nema, on se uspostavlja kad tebe nema. A dok tebe ima, svaka njegova uspostava nije li prevara. On se javlja kad ti ostaješ bez sebe, tko ti kaže, bez svakog lika i oblika sebičnosti. On ti to kaže i ne laže, samo kad tebe nema. Teško je ne biti ličan i sebičan. Ne diraj u moj vitalitet. Teško je ne biti osoban i za ovo ili ono podoban. Da nisi takav ne bi bio kažnjen, ne bi bio

kažnjava. Kazna jednako ličnost i sebičnost. Kažnjen, na koliko godina? Uglavnom do smrti. Neki kažu i poslije smrti. Dok si god kažnjen, dok si god ličan i sebičan, dok si god svojevrsni političar i praktičar, ne možeš biti svjedok istine koje nema. To jest, niti je svjedočiti možeš, naime, očiti. Je li istina koje nema genetski zadana? Ili je istina koje nema od genetskog prognana. Dok je na pozornici, zornici, ikoje genetsko ustrojstvo, kakav otac, takav sin, sa svim njegovim rolama, prikazima i prikazama, istini koje nema je li pristup moguć? Imaš svoje ja, ima te tvoja žena. A ona koja je? A koja nije? Jedna od njih nije li i mlada slijepa žena koju u ogranj bacaš. U snu svome.

Usamljen si. Pa se hvataš drugoga. A koji drugi, a koje drugo, nije drugi ti. Samo što ti to znanje ne pomaže da ne ostaneš usamljen. A koje ti pomaže, a koje ti pomogne? Ono koje dozoveš čitavim sobom, ono koje živiš čitavim sobom, koje zaživiš čitavim sobom. Ono u koje se čitav ti pretvoriš. Bez ostatka ikakvog. Biti čitav i sav milost je Božja. A kad ona jest, njega nema. Koga to? Pa Boga. Sadiš to, sadiš, što sadiš, ne znaš, njeguješ to, što to, bdiješ nad tim, nad čim to, i jednoga dana, ne zna se kada, to proklja, to izraste, to bude milost Božja. Ne moraš to tako imenovati. Ime nije važno. Jer ime nije sve. Kako bi bilo sve, kad svako ime ograničava.

A on je išao po svoje mišljenje sad ovamo sad onamo. Tko mu je kriv što je još uvijek mislio. Strašno, sve samo ni od čega za ovo ili za ono brašno. I nikako da se konačno domisli. I nikako da konačno ostane bez misli, barem na jedan trenutak vječnosti. Da beskonačno ostane bez misli? Što, ima i toga, postoji i to? Ili samo to jest.

A ograničeni uspijevaju. Pogledaj svoj dom, anđele! Što će onima koji nisu ograničeni uspjeh ili neuspjeh.

Zašto protiv Boga ne možeš ništa? Zato što on ne zauzima nikakav stav. Čim zauzimaš neki stav, ti si od za ili od protiv, ti si onaj koji ima stav, kojega ima stav, jadan ti, ti nisi slobodan, ti nisi onaj koji jesi. Nemaš stava, pa te nema, a onda si onaj koji jesi. Dok god zauzimaš neki stav, ikoji stav, ti ne možeš biti onaj koji nema problema. Kad bi Bog zauzimao stav, ikoji stav, imao bi problema, a onda ne bi bio Bog. Uostalom, zato i ne možeš tako lako do njega, zar nikako, jer on ne zauzima nikakav stav. I na koncu konca što će ti Bog koji ima problema kad već imaš sebe takvoga. Boguješ, nekom sebi robuješ, dakle imaš problema. Ne boguj, nego ono što ne postoji štuj, možda ćeš biti manje problematičan. Hoćeš li? Svakako, prestaneš li bogovati, prestaješ biti onaj koji ima problema. A prestati biti onaj koji ima problema jedina ti je prilika, više bez ikojeg lika, da ti budeš ti. Ta pak prilika kad više nemaš nikakvoga lika ili se dogodi ili ne dogodi. Ili se događa ili ne događa. A cvilež za tim, svejedno koji, a lavež, a zavijanje za tim, svejedno koji i koje, ne bi li se to dogodilo, ne pomaže nikako.

Vežan, dakle zavežan, pa žalostan. Radost je doživljaj odvežanosti, odvežanosti od svega. Dok nisi odvežan od svega, dok išta imaš, dok te išta ima, dok nisi slobodan, ne možeš biti radostan. Sloboda i radost izmjera su jedinstvenosti, koju ti je mukotrпно zarađivati i postići. Ako nadahnuće ne zakaže. Gdje je neki užitak, tu je neki gubitak. Užitaka je svakakvih, gubitaka je svakakvih. Isto tako i dobitaka je svakakvih. Ali samo ondje gdje je sloboda od svih njih, javlja se, treperi, radost. A dok se radost ne javi, ti ne možeš biti onaj kojega neki nemir ne plavi. Dok si dakle okupiran svejedno kojim užitkom, svejedno kojim gubitkom, svejedno kojim dobitkom, ti si okupiran, pa proizvodiš okupaciju u koliko ono slika, ti nisi slobodan. I kao takav nazivaš se kreativcem. A dok slobodan nisi, ti nisi ti. Premda bi mogao biti ti. Doduše, onda i samo onda kad sve tvoje vrijeme prođe.

U svojoj mladosti zapamtio si Dorin stih: o smrti varava kao ljubav. Tek jučer pomislio si: gdje je to gdje smrt varava nije, gdje je to gdje ljubav varava nije? Ondje i samo ondje gdje smrti nikakve nema i gdje je sve ljubav sama.

Gdje je tvoje blago, ondje je i tvoje srce. Ne reče li to jedan od ranih komunista, komu sve, komu ništa, govorila je tvoja majka, to jest, jedan od evanđelista. Ako je tvoje blago dakle, u tvome imanju, svejedno u kojem i kakvom imanju, ti nisi onaj koji jesi. Ti si onaj koji jesi samo ako je tvoje srce u jestnosti tvojoj. A ako je ono u jestnosti tvojoj, nije li onda ono u jestnosti svega. Onaj pak čije je srce u njegovom imanju ne može ne biti onaj koji nije ograničen. Ograničen si, dakle nisi. Ograničen si, dakle nisi onaj koji jesi. Ograničen si, srce je tvoje dakle u tvome imanju. Makar se tvoje imanje zvalo ovo ili ono znanje. Tek kad ništa nemaš, to jest, tek kad te ništa nema, tek kad te ništa ne drži, tek kad te ništa ne prži, tek si tada slobodan, tek tada jesi. I srce je tvoje veće od tebe. U svemu kuca. U svemu treperi. Treperi, treperi, od smirenosti same.

Zašto su neki oduvijek tražili jestnost svoju u pustinji, u samoći? Koja može biti, uostalom, na svakom mjestu, u svakom gradu. Zašto neki i dan danas to čine? Da bi bili pusti, da bi bili sami, da ih ništa imalo ne bi. Jer dok nisi pust, dok nisi pustinja bez igdje ikoga, bez igdje ičega, dok nisi sam, nisi onaj koji jesi, nisi onaj koji na ovaj ili onaj način nešto ne grabi, koji na ovaj ili onaj način nekoga ne rabi, taman to bio i on sam, to jest, ti sam, onaj si dakle kojega nešto ima, kojega ima drugi on, kojega ima njegova fatamorgana. Nema dakle političara, a tko nije političar, kojega bez stida i srama ne grabi i ne rabi drugi on. Tolike krinke, a nema one koja se ne skrozire. Tolike krinke, a nema one iza koje se ne krije lice neke ljudske mizerije.